

SUOSTUMUS LAPSEN HUOSTAANOTTOA KOSKEVASSA PÄÄTÖKSENTEOSSA

1. Johdanto

Tarkastelemme tässä katsauksessa suostumusta lastensuojelun huostaanoton päätöksenteossa. Kysymys on asianosaisten – huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen – antamasta suostumuksesta lapsen huostaanottoon ja siihen liittyvään sijaishuoltoon. Analysoimme suostumusta oikeudellisena normina, ideana, käytäntönä ja kokemuksena, jotka ovat tutkimuskirjallisuudessa paikannettuja tapoja lähestyä suostumista¹. Pohjana on monitieteinen, Suomen Akatemian rahoittama tutkimuksemme ”Suostumus ja tahdonvastaisuus lastensuojelun päätöksenteossa: sosio-legaalinen tarkastelu”, jonka osatutkimusten tuloksia vedämme yhteen. Osatutkimukset toteutettiin eri tieteenalojen – oikeustieteen, viestinnän, historian ja sosiaalityön tutkimuksen – konventioiden pohjalta, ja niiden tulokset on raportoitu tarkemmin muualla. Pyrimme valottamaan huostaanottoon annettavan suostumuksen moniulotteisuutta ja välillisesti hieman myös asianosaisten suostumuksen tai vastustuksen määrittämän suomalaisen kaksijakoisen päätöksentekojärjestelmän toimivuutta. Argumentoimme sen puolesta, että suostumiseen liittyy lastensuojelussa sellaisia erityispiirteitä, joiden tunnistaminen on välttämätöntä arvioitaessa, onko suostuminen huostaanottoon ylipäättään mahdollista, ja jos on, niin millä ehdoilla. Tutkimuskohteen yleisen esittelyn jälkeen siirrymme tutkimuksen keskeisiin tuloksiin ja sen jälkeen tunnistamiimme ongelmiin ja jännitteisiin.

2. Tutkimuskohtena suostumus ja vastustus rastina ruudussa

Asiakkaan itsemääräämisoikeus ja valinnanvapaus ovat nykyisin tärkeitä periaatteita sosiaali- ja terveystaloudissa.² Aina palvelut eivät ole kuitenkaan asiakkaan vapaasti valittavissa. Näin on esimerkiksi silloin, kun viranomaisten on ”pakko auttaa”, kuten *Matti Kaivosoja* kuvaa

---

¹ Berg, Jessica – Appelbaum, Paul – Lidz, Charles – Parker, Lisa, *Informed consent: Legal theory and clinical practice*. Oxford University Press 2001.

² Esim. Tuori, Kaarlo – Kotkas, Toomas, *Sosiaalioikeus*. Talentum pro 2016, s. 200, 507–518.

tahdonvastaisten toimenpiteiden käyttöä³. Jos tahdonvastaisen toimenpiteen edellytykset täyttyvät, siihen ryhdytään riippumatta asianosaisten näkemyksestä toimenpiteen tarpeellisuudesta. Yksi esimerkki on *lastensuojelulain* (LsL 417/2007) mukainen lapsen kiireellinen sijoitus: vaikka lapsen, vanhempien ja huoltajien mielipiteet selvitetään, heidän suostumisensa tai vastustamisensa ei vaikuta lopputulokseen, jos kiireellisen sijoituksen kriteerit täyttyvät. Tilanne on osaksi samankaltainen lapsen huostaanoton kohdalla. Siinä asianosaisten suostumus tai vastustus vaikuttaa päätöksentekoprosessiin: mikäli huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista ei vastusteta, niistä päättää kunnan sosiaalitoimen johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä muu virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Jos taas yksikin asianosaista vastustaa huostaanottoa tai sijaishuoltoon sijoittamista, päätösvalta on hallinto-oikeudella. Huostaanoton edellytykset, valmisteluprosessi ja päätöksen oikeudelliset ja muut vaikutukset ovat molemmissa tapauksissa samat.⁴

Huostaanoton päätöksentekojärjestelmän riippuvuus asianosaisten vastustuksesta tai suostumuksesta on kansainvälisesti vertailtuna poikkeuksellinen käytäntö. Huostaanottoa vastaava, perus- ja ihmisoikeuksia rajoittava päätös tehdään yleensä tuomioistuimessa, eikä asianosaisten suostumus tai vastustus vaikuta asiaan.⁵ Monessa maassa kyllä tunnetaan vapaaehtoisuuteen perustuva lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Meillä sitä edustaa avohuollon tukitoimena tapahtuva sijoitus, johon ei liity perusoikeuksia rajoittavia oikeusvaikutuksia (LsL 37 ja 37a §). Näitä sijoituksia ja niiden vapaaehtoisuutta on tutkittu kansainvälisesti vähän.⁶ Huostaanottoon suostumisesta tiedetään kaiken kaikkiaan vain vähän, eikä tieto esimerkiksi terveydenhuollon toimenpiteeseen tai tieteelliseen tutkimukseen annettavasta suostumuksesta⁷ ole sellaisenaan siirrettävissä kuvaamaan huostaanottoa koskevaa suostumusta.

Suomessa valtaosa huostaanotoista pohjautuu asianosaisten suostumukseen. Vuonna 2018 otettiin huostaan 1 777 lasta. Niistä suostumukseen perustui 1 317 (74 %) ja tahdonvastaisena toteutettiin

---

³ Kaivosoja, Matti, Pakko auttaa. Tutkimus mielenterveyslain säätämisen heijastumisesta alaikäisten pakkoauttamiskäytäntöihin 1991–1993. Julkaisuja 2. Sosiaali- ja terveysministeriö 1996.

⁴ Huhtanen, Raija, Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa Rosi Enroos – Tarja Heino – Tarja Pösö (toim.), *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Vastapaino 2016, s. 33–51.

⁵ Burns, Kenneth – Pösö, Tarja – Skivenes, Marit (toim.), *Child welfare removals by the state: a cross-country analysis of decision-making systems*. New York: Oxford University Press 2017.

⁶ O'Mahoney, Conor – Brennan, Rebekah – Burns, Kenneth, *Informed consent and parental rights in voluntary care agreements*. *Child and Family Law Quarterly* 32(4) 2020, s. 373–391.

⁷ Ks. esim. Berg – Appelbaum – Lidz – Parker 2001; Alderson, Priscilla, *Competent children? Minors' consent to health care treatment and research*. *Social Science & Medicine* 65(11) 2007, s. 2272–2283; Launis, Veikko, *Itsemääräämisoikeus ja paternalismi terveydenhuollossa*. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 47/2010, s. 136–139; Pollari, Kirsi, *Lapsipötilään päätöksentekokyky ja sen arviointi*. *Acta Universitatis Lapponiensis* 387. Lapin yliopisto 2019; Kiili, Johanna – Moilanen, Johanna, *Participation as a methodological and ethical issue in child protection research*. *Journal of Children's Services* 14(3) 2019, s. 143–161.

460 (26 %) huostaanottoa.⁸ Suostumukseen perustuvien huostaanottojen osuus on vähitellen supistunut: vielä vuonna 1960 niitä oli 95 prosenttia kaikista huostaanotoista.⁹ Suostumukseen perustuvien huostaanottojen vallitsevuudesta huolimatta huostaanottoja koskeva tutkimusymmärrys on keskittynyt meillä pitkälti tahdonvastaisten huostaanottojen tarkasteluun. Empiirinen tutkimus on kohdistunut niitä koskeviin ratkaisuihin tai tahdonvastaisuuteen kokemuksena.¹⁰ Vain vähän tiedetään siitä, miten tahdonvastaisuus tai vapaaehtoisuus käytännössä ilmaistaan, varmistetaan ja tulkitaan. Tutkimusta puuttuu myös siitä, miten ja miksi kaksijakoisen huostaanoton järjestelmä aikoinaan syntyi ja vakiintui Suomessa.¹¹

Käytännössä huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi ilmaisevat kantansa ehdotettuun huostaanottoon ja sijaishuoltoon sijoittamiseen suullisissa kuulemistilaisuuksissa. Tilaisuuden sisältö dokumentoidaan tarkoitusta varten vahvistetulle lomakkeelle. Lomakkeelle asianosainen merkitsee rasti valitsemiinsa ruutuihin: 'vastustan'/'en vastusta' huostaanottoa; 'vastustan'/'en vastusta' sijaishuoltoon sijoittamista. Lomakkeella on tilaa näkemyksen perustelemiselle sekä kuultavan ja sosiaalityöntekijän allekirjoituksille.¹² Merkitsemällä rastin ruutuun 'en vastusta' asianosainen antaa vakiintuneen tulkinnan mukaan suostumuksensa ehdotettuun toimenpiteeseen.

Kuulemislomakkeen tarjoamat vaihtoehdot ohjaavat asianosaisia kiteyttämään näkemyksen huostaanotosta ja sijaishuollosta binääriseen muotoon. Tavatonta ei kuitenkaan ole, että rasti jätetään merkitsemättä tai kuulemistilaisuuteen ei saavuta¹³. Vetäytyminen voi kertoa siitä, että kannan ottaminen ja sen kiteyttäminen vastustukseksi tai suostumukseksi koetaan vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi. Yhtä lailla se voi kertoa siitä, ettei kannanotolla nähdä olevan sellaista merkitystä, että se kannattaisi ilmaista, tai sitä ei haluta saattaa toisten perheenjäsenten tietoon. Kyse voi olla

---

⁸ Lastensuojelu, Erillistiedonanto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Suomen virallinen tilasto 12.6.2019.

⁹ Vuornos, Maija, Lapsen asema Suomessa: Tutkimus lapsen aseman ja oikeuksien kehittymisestä Suomessa. WSOY 1971.

¹⁰ Esim. Kajava, Mirja, Lapsen etu huostaanottoprosessissa: tutkimus pakkohuostaanotoista. Acta Universitatis Ouluensis E, 26. Oulun yliopisto 1997; Saurama, Erja, Vastoin vanhempien tahtoa. Tutkimuksia 7. Helsingin kaupungin tietokeskus 2002; Kuula, Tarja – Marttunen, Matti, Laitoksessa rikosten vuoksi: selvitys alaikäisenä vastentahtoisesti huostaanotetuista. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2009; de Godzinsky, Virve-Maria, Huostaanottoasiat hallinto-oikeuksissa. Tutkimus tahdonvastaisten huostaanottojen päätöksentekomenettelystä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 260. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012; Hiitola, Johanna, Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisuus huostaanottoasiakirjoissa. Tampere University Press 2015; Hiltunen, Tarja, Äitiys, huostaanotto ja voimaantumisen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 541. Jyväskylän yliopisto 2015.

¹¹ Oikeudellisesta tutkimuksesta: Huhtanen, Raija, Suostumus huostaanottoon. Lakimies 3–4/2020, s. 300–323; Huhtanen 2016, s. 33–51.

¹² Tarkemmin Huhtanen, Raija, Kuuleminen huostaanottoasiassa: havaintoja hallintokäytännöstä. Oikeus 1/2021, s. 78–96, s. 90.

¹³ Eronen, Tuija – Korpinen, Johanna – Pösö, Tarja, Social workers as relational actors: descriptions of care order preparations in Finland. Nordic Social Work Research 2020. DOI: 10.1080/2156857X.2020.1811137

siitäkin, että mielipide on kerrottu sosiaalityöntekijälle jo aikaisemmin eikä muodollista kuulemistilaisuutta pidetä enää tarpeellisena tai ettei rastiin merkitystä ole selitetty ymmärrettävästi. Sosiaalityöntekijöiden työssä kuuleminen muodostaa osan monipolvista ja usein pitkäkestoista lastensuojelun asiakassuhdetta ja huostaanoton valmistelua. Asianosaisen kanta asiaan on voinut muodostua jo aiemmin valmisteluprosessissa, ja kuulemisessa se dokumentoidaan aiemmin esitetyn perusteella. Prosessiin saattaa myös liittyä erilaisia käännteitä, jolloin kuulemistilaisuudessa kanta voi vielä vaihtua.¹⁴

Edellä mainittu ”rasti ruudussa” ilmaisemassa suostumusta tai vastustusta on – yleisesti kuvattuna – tämän tutkimushankkeen kiinnostuksen kohteena. Tutkimuskokonaisuus jakaantui osatutkimuksiin, joiden tutkimuskysymykset olivat seuraavat: 1) Miten huostaanottoon annettava suostumus ymmärretään oikeudellisessa sääntelyssä? (oikeudellinen analyysi); 2) Miten suostumus (ja vastustus) ilmaistaan institutionaalisen vuorovaikutuksen käytäntönä huostaanoton kuulemistilaisuuksissa? (institutionaalisen vuorovaikutuksen analyysi); 3) Miten sosiaalityöntekijät kertovat suostumuksesta osana omaa työtään ja miten suostumus näkyy lastensuojelun dokumenteissa? (sosiaalityön käytäntöjen analyysi); 4) Mitä huostaanottoon suostuminen on asianosaisnäkömyksenä? (asianosaisten näkemysten analyysi) ja 5) Mitä ammattilaiset ovat keskustelleet suostumisesta ja vastustamisesta huostaanotossa (aikalaiskeskustelun historiallinen analyysi)? Toisen ja kolmannen osatutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin kolmesta kunnasta vuosina 2018–2019 ja neljännen osatutkimuksen aineisto lastensuojelun kokemusasiantuntija- ja kehittäjäryhmistä eri puolilta Suomea vuosina 2019–2020. Ammattilaisten aikalaiskeskusteluita koskeva aineisto kerättiin Huoltaja-lehdestä vuosilta 1957–1970. Tutkimus arvioitiin ennakolta Tampereen yliopiston ihmistieteiden eettisessä toimikunnassa. Luvat empiirisen aineiston keräämiseen saatiin asianomaisista kunnista ja tutkimusaineiston tuottamiseen osallistuneilta henkilöiltä.

3. Osatutkimusten keskeisiä tuloksia

Suostumus lastensuojelun lainsäädännössä

Lastensuojelulaissa ei säädetä huostaanottoon suostumisesta vaan asianosaisten – huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen – oikeudesta vastustaa tai olla vastustamatta ehdotettua huostaanottoa ja/tai

---

¹⁴ Pekkarinen, Elina, Toivottu, kiistelty ja torjuttu: Lastensuojelun avohuolto huostaanottoasiakirjoissa. Teoksessa Rosi Enroos – Tarja Heino – Tarja Pösö (toim.), Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vastapaino 2016, s. 103–125.

sijaishuoltoon sijoittamista. Vastustus tai sen puuttuminen vaikuttaa päätöksentekoprosessiin ja erityisesti siihen, kenellä on päätösvalta asiassa. Sääntelyllä on vuosikymmenien pituiset juuret. Ensimmäisen, vuoden 1936 lastensuojelulain (52/1936) mukaan kunnan huoltolautakunnan tuli ensisijaisesti pyrkiä sopimukseen lapsen vanhempien kanssa lapsen ”luovuttamisesta” lautakunnan huostaan, kun huostaanoton edellytykset täyttyivät. Jos sopimukseen ei päästy, lautakunnan päätös huostaanotosta tuli alistaa sosiaaliministeriön (sittemmin sosiaalihallituksen, myöhemmin lääninhallituksen) vahvistettavaksi. Huoltajan ja 15 vuotta täyttäneen lapsen (vuodesta 1990 alkaen 12 vuotta täyttäneen lapsen) nimenomaisesta oikeudesta vastustaa huostaanottoa säädettiin ensimmäisen kerran vuoden 1983 lastensuojelulaissa (683/1983). Kummankin vastustuksen johdosta sosiaalilautakunnan tuli alistaa tekemänsä huostaanottopäätös lääninoikeuden (vuodesta 1999 hallinto-oikeuden) vahvistettavaksi.¹⁵

Asianosaisten antama suostumus (vastustuksesta pidättäytyminen) on siten tarkoittanut – ja tarkoittaa yhä – hallintoviranomaisen oikeutta sopia tai päättää lapsen huostaanotosta ja siihen liittyvästä sijaishuoltoon sijoittamisesta itsenäisesti ilman, että sopimus tai päätös on tullut saattaa ylemmän viranomaisen tai tuomioistuimen hyväksyttäväksi, tai ilman, että asia tulee siirtää tuomioistuimen ratkaistavaksi. Suostumuksen muihin mahdollisiin merkityksiin tai vaikutuksiin ei ole kiinnitetty juuri huomiota lainsäädännössä tai sen esitöissä.

Huostaanotolla puututaan huoltajan ja tapauksesta riippuen myös lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin ja erityisesti heidän perhe-elämän suojaansa¹⁶. Suostuessaan huostaanottoon huoltaja ja lapsi suostuvat perus- ja ihmisoikeuksiensa rajoittamiseen. Suostumus ei mitätöi perusoikeussuojan merkitystä, vaikka se saattaa yleisesti arvioiden lieventää puuttumisen rajoittavia vaikutuksia. Siksi on tärkeää kysyä, milloin huoltajan tai lapsen voidaan katsoa aidosti vapaaehtoisesti suostuneen perusoikeuksiensa rajoittamiseen eli milloin suostumusta voidaan pitää pätevänä oikeuttamaan perusoikeuteen puuttumisen.¹⁷ Kysymys ei noussut esiin nykyistä lastensuojelulakia säädettäessä. Laissa ei säädetä esimerkiksi suostumuksen antamiseen liittyvästä viranomaisen informointivelvollisuudesta tai velvollisuudesta varmistaa, että suostumuksen antaja on ymmärtänyt suostumisen kannalta merkityksellisen informaation. Myös säännökset suostumuksen

---

¹⁵ Huhtanen 2020, s. 317–318.

¹⁶ Jokaisen oikeus nauttia perhe-elämään kohdistuvaa kunnioitusta turvataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa, ja se sisältyy myös perustuslain 10 §:n jokaiselle vahvistamaan yksityiselämän suojaan. Huostaanotosta perus- ja ihmisoikeuksien kannalta ks. Tuori – Kotkas 2016, s. 620–627; Aer, Janne, Lastensuojeluoikeus. SanomaPro 2012, s. 85–87; Huhtanen, Raija, Huostaanotosta, henkilökohtaisesta vapaudesta ja perhe-elämän suojasta. Teoksessa Juhlakirja Esko Riepula 1941–2/2–2001. Finnpublishers 2001, s. 203–233.

¹⁷ Huhtanen 2020, s. 304–310 ja siinä viitatu eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunnot.

(vastustuksen) ilmaisemisen tavasta tai suostumuksen antamiseen sovellettavasta menettelystä puuttuvat.¹⁸

Suostumus sosiaalityön käytännössä

Sosiaalityöntekijät vastaavat huostaanoton valmistelusta, ja sosiaalityön ammattiin liittyvä keskustelu- ja suhdepainotteinen työskentely on oleellinen osa huostaanoton valmistelua.¹⁹ Esimerkiksi kuulemistilaisuudet järjestetään tavallisesti suullisesti, vaikka käytäntö ei perustu välittömästi lakiin.²⁰ Sosiaalityöntekijöiden haastatteluiden valossa (N=29) keskeistä suostumisessa on asiakkaiden ymmärrys huostaanoton tarpeesta: sosiaalityöntekijät pitävät toivottavana, että vanhemmat ja lapset ymmärtävät lapsen tilanteen ja muutostarpeet samalla tavoin kuin ammattilaiset, jolloin eri osapuolet sitoutuvat toimimaan yhdessä lapsen tilanteen parantamiseksi. Sosiaalityöntekijät puhuvat siitä, että huostaanottoon suostuessaan vanhemmat antavat lapselle luvan asettua sijaishuoltoon ja että yhteinen ymmärrys helpottaa huostaanottopäätöksen valmistelua. Sosiaalityöntekijät pitävät suostumukseen perustuvia huostaanottoja usein hyvän ja onnistuneen sosiaalityön ja yhteistyösuhteen tuloksina.

Kuvatulla ajattelutavalla on pitkä historia lastensuojelussa, sillä painotus suostumusperustaisiin huostaanottoihin näkyi myös Huoltaja-lehden ammattilaiskeskusteluissa tarkasteluajanjaksolla 1957–1970.²¹ Suostumus ilmaistiin tuolloin allekirjoittamalla sopimus, jolla vanhemmat luovuttivat lapsensa hoidon ja kasvatuksen sosiaalilautakunnalle. Sopimus alleviivaa käsitteenä kahden tasavertaisen osapuolen yhteistyösuhdetta. Aikakauden huostaanottokeskustelua dominoi kuitenkin sosiaalityöntekijöiden ja viranomaisten näkökulma, ja yhteistyösuhteen luonne tuli valotetuksi vain tästä näkökulmasta.

Hyvä ja onnistunut yhteistyösuhte ei liity sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa vain suostumiseen. Samat ominaisuudet liitettiin tutkimuksessamme joskus myös huostaanottoehdotuksen vastustamiseen, jolloin asiakkaan kokemus oman oikeusturvan toteutumisesta korostui.²² Yhtä lailla olennaiseksi arvioitiin se, että vanhempi tai lapsi voi vastustamalla viestiä muille perheenjäsenille haluttomuuttaan irtaantua perhesuhteista. Sosiaalityön käytäntöjen näkökulmasta suostumiseen ja

---

¹⁸ Huhtanen 2020, s. 310–314.

¹⁹ Eronen – Korpinen – Pösö 2020.

²⁰ Huhtanen 2021, s. 88–90.

²¹ Niiranen Anna, ”Ankaranlaatuinen toimenpide”: huostaanottokysymys Huoltaja-lehdessä 1957–1980. Janus 29(4) 2021, s. 405–412.

²² Eronen – Korpinen – Pösö 2020.

vastustamiseen liittyy näin ollen samankaltaisia merkityksiä. Asianosaisen ilmaisema kanta voi yhdistyä näkemykseen huostaanoton ja sijaishuollon tarpeesta mutta myös tunteisiin sekä perhesuhteiden valtaan ja dynamiikkaan.²³ Sekä vanhempien että 12 vuotta täyttäneiden lasten kohdalla tunnustetaan, että suostumisen (tai vastustamisen) ilmaiseminen voi olla vaikeaa ja joskus jopa mahdotonta – siitä huolimatta, että sosiaalityöntekijät pyrkivät tukemaan asiakkaan itsemääräämisoikeutta monin keinoin.²⁴ Huostaanottoasiakirjat (N=54) viittaavat siihen, että suostumisen ja vastustamisen syitä kirjataan niukasti.²⁵ Sosiaalityön käytännöt myös poikkeavat eri kunnissa toisistaan. Vaihtelua on esimerkiksi siinä, miten vetäytymistä suostumuksen tai vastustamisen ilmaisemisesta tulkitaan. Tutkimushankkeemme aineistoissa yhdessä kunnassa vetäytymistä pidettiin suostumuksena mutta toisessa vastustuksena.

Suostumus institutionaalaisena vuorovaikutuksena kuulemistilaisuudessa

Edellä kuvattu sosiaalityön tavoite lasten ja vanhempien tukemisesta huostaanoton ja sen syiden ymmärtämiseksi sekä sosiaalityöntekijän pyrkimys yhteistyöhön ilmenevät sosiaalityöntekijän erilaisina viestintätekoina huostaanoton kuulemistilaisuudessa, joita on tutkimuksessa joko havainnoitu paikan päällä tai analysoitu äänitallenteiden pohjalta (yhteensä 16 kuulemistilaisuutta). Huostaanottoa koskeva kuulemistilaisuus on formaalinen ja institutionaalinen vuorovaikutustilanne, jossa sosiaalityöntekijä rohkaisee kuultavaa eri tavoin mielipiteen ilmaisuun, mutta jättää ratkaisun tekemisen tälle itselleen.²⁶ Kuuleminen saa näin myös erilaisia suhteissa tapahtuvan kuuntelemisen ja kuuntelemisen osoittamisen merkityksiä.²⁷ Sosiaalityöntekijän viestintäteot tukevat kuultavan viestinnällistä itsemääräämisoikeutta, vaikka huostaanoton päätöksenteon viestintäsuhteet ovat luonteeltaan asymmetrisiä. Viestinnällisen itsemääräämisoikeuden tukeminen voi vahvistaa myös kuultavan oikeudellista itsemääräämisoikeutta.

Suostumukseen tai vastustukseen suoraan viittaavia ilmaisuja ei kuulemistilaisuudessa juuri käytetä, vaikka tilaisuuden keskeinen tehtävä on selvittää, suostuuko asianosainen sosiaalitoimen ehdotukseen vai vastustaako hän sitä. Suostumuksesta tai vastustuksesta puhutaan suoraan vasta

---

²³ Enroos, Rosi – Pösö, Tarja, Family relatedness: A challenge for making decisions in child welfare. *Families, Relationships and Societies* 2021. <https://www.ingentaconnect.com/content/tpp/frs/pre-prints/content-frsd2000091>

²⁴ Korpinen, Johanna – Pösö, Tarja, Social workers' views about children's and parents' competence in child protection decision-making. *Journal of Social Work* 21(4) 2021, s. 853–870.

²⁵ Hoikkala, Susanna – Pösö, Tarja, The documented layer of children's rights in care order decision-making. *Child & Family Social Work* 25(S1) 2020, s. 45–52; Huhtanen 2021, s. 90–91.

²⁶ Välikoski, Tuula-Riitta – Pösö, Tarja – Huhtanen Raija, Kuulemistilaisuus institutionaalaisena vuorovaikutuksena lapsen huostaanoton valmisteluprosessissa. *Janus* 28(4) 2020, s. 323–340.

²⁷ Välikoski Tuula-Riitta – Ala-Kortesmaa Sanna – Kuuluvainen Venla, Relational Listening, Listening Barriers, and Listening Facilitation in Finnish Administrative Care Order Preparation Hearings, *International Journal of Listening* 2021. DOI: 10.1080/10904018.2021.1986045

silloin, kun kuultava täyttää ja allekirjoittaa kuulemistilaisuuden lopuksi ratkaisunsa todentavan lomakkeen. Kuulemistilaisuuden vuorovaikutus tuottaa näin ollen vain vähän suoraa puhetta suostumuksesta tai vastustuksesta, edes mainittua valintaa tukevin tai poisperustelevin puheenvuoroin. Sen sijaan se luo kuultavalle mahdollisuuden kertoa vapaasti mielipiteensä sosiaalitoimen perustelemasta huostaanottoehdotuksesta. Kuultavan mielipiteen ilmaisua tuetaan kuulemistilaisuudessa vahvasti.²⁸

Edellä todetusta huolimatta saadun ja annetun informaation riittävyys, asiakirjoihin perehtymiseen varattu aika ja asiakirjojen käsittely herättävät kysymyksiä arvioitaessa kuulemistilaisuuksia institutionaalisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Esimerkiksi huostassa pidon lopettamisesta keskusteltiin yhdessä kuulemistilaisuudessa vasta kuulemislomakkeen allekirjoittamisen jälkeen. Osapuolten maininnat aiemmista keskusteluista viittaavat toisaalta siihen, että informaatiota on käsitelty myös muissa yhteyksissä. Ne kertovat myös jatkumosta kuultavan ja sosiaalityöntekijän suhteessa. Tämän ei pitäisi kuitenkaan vähentää kuulemistilaisuuden itsenäistä ja selkeärajaista luonnetta tärkeänä osana huostaanoton valmisteluprosessia. Huoltajat ja 12 vuotta täyttänyt lapsi ilmaisevat juuri siinä suostumuksensa tai vastustuksensa tavalla, joka ohjaa päätöksentekoprosessin seuraavia vaiheita.

Suostumus asianosaisnäkömyksenä

Kun huostassa olleet nuoret ja vanhemmat, joiden lapsi (tai lapset) on otettu huostaan, keskustelivat suostumisesta huostaanottoehdotukseen vertaisryhmissä (viisi nuorten ja viisi vanhempien ryhmää, yhteensä 21 vanhempaa ja 22 nuorta), korostuivat tiedon, ymmärtämisen, tunteiden, suhteiden ja vallan teemat.²⁹ Asianosaisnäkökulmasta tietoon perustuva suostuminen ei välttämättä toteudu, koska tilanne, jossa tietoa tarjotaan, on lapsille ja vanhemmille emotionaalisesti haastava. Monet puhuivat kriisistä ja shokista, jotka vaikuttivat mahdollisuuteen ymmärtää annettua – pääasiallisesti oikeudellista – tietoa ja esittää lisäkysymyksiä sen johdosta.³⁰ Tunteet kietoutuvat perhesuhteiden valtaan etenkin lasten suostumista koskevissa kuvauksissa: lapset myötäilevät vanhempansa mielipidettä tuntemansa pelon, rakkauden tai huolen vuoksi.³¹

---

²⁸ Välikoski – Pösö – Huhtanen 2020.

²⁹ Enroos, Rosi – Korpinen, Johanna – Pösö, Tarja, 'Informed consent' in consensual child welfare: some reflections on its controversial nature. *European Journal of Social Work* 24(5) 2021, s. 852–863; Tarja Pösö, Children's consent to child welfare services: Some explorative remarks, *Children & Society* 36(1) 2022, s. 52–65.

³⁰ Enroos – Korpinen – Pösö 2021, s. 852–863.

³¹ Pösö 2022, s. 52–65.

Valta on paitsi perheen sisäistä sukupolvien välistä valtaa, myös lastensuojeluinstituution valtaa asiakkaaseen nähden: huostaanottoon voidaan suostua, koska ajatellaan, että lopputulos ei muutu, vaikka asia käsiteltäisiin vastustuksen seurauksena hallinto-oikeudessa.³² Joissakin tilanteissa suostumista pidettiin silti itselle tärkeänä mahdollisuutena. Erityisesti nuoret toivat esiin suostumisen ilmaisemisen tärkeyden silloin, kun lapsen ja sosiaalityöntekijän suhde perustuu luottamukseen ja kun lapsi haluaa pois vanhempiensa luota. Silloin päätöksentekijöiden tuttuus ja prosessin nopeus ovat tärkeitä tekijöitä.

4. Huostaanottoon suostumisen jännitteitä ja ongelmakohtia

Käsitlemme seuraavaksi niitä jännitteitä ja ongelmakohtia, joita osatutkimukset ovat tuoneet näkyviin. Kuvaamme sitä, kuinka suostumus on jäänyt lastensuojelun keskustelun, ohjeistuksen ja tutkimuksen katveeseen huolimatta sen pitkästä historiasta huostaanoton päätöksenteossa ja sen merkityksestä perus- ja ihmisoikeuksien kannalta. Tarkastelemme myös lapsen ja aikuisen suostumuksen suoraviivaista rinnastamista, suostumisen suhdeperustaisuutta sekä ristiriitaa rationaalisen ja emotionaalisen suhtautumisen välillä.

Suostumus katveessa ja hiljaisuudessa

Yksi tutkimuksessa tekemämme havainto on, ettei huostaanottoon annettava suostumus ole herättänyt juuri kiinnostusta tähänastisessa suomalaisessa lastensuojelututkimuksessa. Esimerkiksi oikeuskirjallisuudessa huostaanottoa on tarkasteltu yhtenäisenä instituutiona, yhtenä tahdosta riippumattomana sosiaalioikeudellisena toimenpiteenä. Näillä toimenpiteillä rajoitetaan yksilön itsemääräämisoikeutta, mikä erottaa ne vapaaehtoisuuteen perustuvista sosiaalioikeudellisista etuuspäätöksistä. Olennaista eroa ei ole tehty tässä suhteessa suostumukseen perustuvan ja toisaalta tahdonvastaisen huostaanoton välillä. Peruste on ollut se, että lastensuojelulain mukaan kummallakin huostaanotolla on samat rajoittavat oikeusvaikutukset.³³ Suostumukseen perustuvaan huostaanottoon liittyvä suostumusvaatimus ja sen suhde perus- ja ihmisoikeuksiin eivät ole herättäneet juuri keskustelua. Keskustelua ei ole käyty siitäkään, tulisiko suostumus tai vastustus ottaa huomioon huostaanoton edellytyksiä tulkittaessa esimerkiksi niin, että edellytyksiä tulkitaan suostumukseen perustuvan huostaanoton kohdalla väljemmin kuin tahdonvastaisen huostaanoton kohdalla. Edellytyksistä säädetään lastensuojelulaissa korostetun tulkinnanvaraisesti, ja lain sanamuodon mukaan ne koskevat samalla tavoin kumpaakin huostaanottotyyppiä.

---

³² Korpinen, Johanna – Pösö, Tarja, Disillusioned compromise of substitute care: a critical point for the ‘future’ in child welfare. *Social Work & Society* 19(1) 2021. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:464-sws-2483>

³³ Esim. Tuori – Kotkas 2016, s. 600–641; Aer 2012, s. 83–87.

Suhteellisuusperiaate saattaisi kuitenkin jossakin tapauksessa puoltaa ehkä tulkintaa, jossa tahdonvastaisen huostaanoton kynnys katsotaan suostumukseen perustuvan huostaanoton kynnystä korkeammaksi.

Suostumusta ympäröivä hiljaisuus koskee myös lastensuojelun käytäntöjä. Niillä viitataan tässä sekä lastensuojelulain säätämistä ja soveltamista koskeviin oikeudellisiin käytäntöihin³⁴ että huostaanoton päätöksentekoa koskeviin sosiaalityön käytäntöihin, joita tutkimamme institutionaalinen vuorovaikutus ja erilaiset viestinnälliset käytännötkin ilmentävät. Kuvatessaan huostaanoton valmisteluun liittyviä käytäntöjä sosiaalityöntekijät yhdistävät suostumuksen tai vastustuksen ilmaisemisen lastensuojelun muihin työprosesseihin ja suhteisiin, kuten edellä on kuvattu. He antavat huostaanottoon suostumiselle erilaisia merkityksiä esimerkiksi liittämällä sen hyvän sosiaalityön ja/tai onnistuneen yhteistyön tunnusmerkkeihin. Vuorovaikutusta kuulemistilaisuudessa koskeva analyysi osoittaa, että suostumus ja vastustus otettiin esiin ja niistä puhuttiin nimenomaisesti vasta tilaisuuden loppupuolella merkittäessä mielipidettä ilmaisevat rastit kuulemislomakkeelle. Historiallinen tarkastelu osoittaa puolestaan hiljaisuuden leimanneen myös sosiaalialan ammattilaisten keskusteluja tarkasteluajanjaksolla 1957–1970 Huoltaja-lehdessä, jossa huostaanottoon suostumisesta ei keskusteltu. Tähän ”hiljaisuuteen” liittyy riski, että huostaanottoon suostumisen vaikutukset perheenjäsenten perus- ja ihmisoikeuksiin voivat liudentua osaksi muuta yhteistyöhön suostumista.

Lapsen ja huoltajan suostumisen rinnastaminen

Kaksitoista vuotta täyttäneen lapsen suostuminen huostaanottoon ja sijaishuoltoon sijoittamiseen määrittää huostaanoton päätöksentekoa samalla tavoin kuin huoltajan suostumus. Tämän ikäisen lapsen oikeutta vaikuttaa viranomaisen päätöksentekoon voidaan pitää siten vahvana – tai ainakin yhtä vahvana kuin huoltajan vastaavaa oikeutta. Lapsen antama suostumus onkin rinnastettu usein aikuisen suostumiseen. Kun esimerkiksi nykyistä lastensuojelulakia säädettiin, 12 vuotta täyttäneen lapsen oikeutta vastustaa huostaanottoa ja saada asia näin hallinto-oikeuden päätettäväksi ei asetettu kyseenalaiseksi. Ainoastaan kuulemissäännösten kohdalla kysymys lasta koskevasta ikärajusta – 12 vai 15 vuotta – aiheutti jonkin verran pohdintaa³⁵.

---

³⁴ Oikeudellisista käytännöistä ks. Tuori, Kaarlo, *Properties of Law. Modern Law and After*. Cambridge University Press 2021, s. 94–114; Tuori, Kaarlo, *Kriittinen oikeuspositivismi*. WSLT 2000, s. 146–162.

³⁵ Hallituksen esitys (HE 252/2006 vp) eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, erit. s. 133; sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietintö StVM 59/2006 vp, s. 6.

Lapsen ja huoltajan suostumisen rinnastaminen näkyy suullisissa kuulemistilaisuuksissa, joiden etenemisessä tai ilmapiirissä ei ole juuri eroa sen suhteen, onko kuultavana lapsi vai aikuinen.³⁶ Se näkyy myös kuulemisasiakirjoissa, jotka eivät erottele suostumuksen antajia iän tai sen kokemuksen perusteella, joka näillä on virallisten asiakirjojen kirjoittajina tai lukijoina.³⁷ Rinnastus tulee esiin monessa muussakin yhteydessä kuten siinä, että sosiaalityöntekijät pitivät sekä lapsia että vanhempia kyvykkäinä ottamaan kantaa huostaanottoehdotukseen.³⁸ Lapsen kehitysvaiheen tai tilanteen kuormittavuuden vaikutusta lapsen kykyyn ilmaista mielipide ei epäilty. Liioin ei pohdittu sitä, voisiko lapsi tarvita erityistä tukea tämän henkilökohtaisesti tärkeän kannan muodostamisessa. Näkemys lasten valmiudesta ja kyvystä harjoittaa itsemääräämisoikeutta on vahva ja kaukana niistä väitteistä, joiden mukaan lastensuojelussa ei tunnisteta lasten kompetensseja³⁹. Sama näkemys koskee vanhempia. Sosiaalityöntekijät pyrkivät tukemaan lapsia ja vanhempia tässä tilanteessa antamalla aikaa ja keskustelemalla.⁴⁰

Perustellusti voidaan kysyä, onko lapsi tiedon vastaanottajana samassa asemassa kuin aikuinen.⁴¹ Lasten ja huoltajien rinnastamista haastavatkin nuorten ryhmähaastatteluissa ilmaisemat näkemykset lasten suostumisesta. Nuoret toivat esiin lapsen sidonnaisuuden tai jopa alistaisuuden vanhempaan nähden: lapsen voi olla vaikeaa olla eri mieltä vanhempansa kanssa tiedon puutteen, pelon tai muiden tunteiden vuoksi. Suostumuksen suhdeperustaisuus ilmenee eri tavalla lasten kuin vanhempien kohdalla ja haastaa arvioimaan kriittisesti lastensuojelun aikuislähtöistä tapaa rinnastaa lapsen suostumus huoltajan suostumukseen.

Suostumisen suhdeperustaisuus, emotionaalisuus ja rationaalisuus

Vaikka suostumus annetaan yksilönä ja kaikilla osapuolilla on mahdollisuus ilmaista kantansa huostaanottoehdotukseen, suostumus annetaan ihmisten välisissä suhteissa ja kannanotto voi vaikuttaa monin tavoin perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Suostuminen itseä koskevaan tai lapsen huostaanottoon vaikuttaa muodollisesti lapsen ja ainakin yhden huoltajan väliseen suhteeseen ja asumiseen, käytännössä moninaisemmin sisarus-, sukulaisuus- ja ystävyys-suhteisiin sekä kouluun,

---

³⁶ Välikoski – Pösö – Huhtanen 2020, s. 337.

³⁷ Hoikkala – Pösö 2020, s. 45–52.

³⁸ Korpinen – Pösö 2021, s. 853–870.

³⁹ Esim. Bijleveld, Ganna – Dedding Christine – Bunders-Aelen, Joseke, Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child and Family Social Work* 20(2) 2015, s. 129–138; Kennan, Danielle – Brady, Bernadine – Forkan, Comac, Supporting children's participation in decision making: A Systematic literature review exploring the effectiveness of participatory processes. *British Journal of Social Work* 48(7) 2018, s. 1985–2002.

⁴⁰ Eronen – Korpinen – Pösö 2020.

⁴¹ Lasten tiedollisista oikeuksista esim. Stalford, Helen – Cairns, Liam – Marshall, Jeremy, Achieving Child Friendly Justice through Child Friendly Methods: Let's Start with the Right to Information. *Social Inclusion* 5(3) 2017, s. 207–221.

harrastuksiin ja muihin lapsuuden ympäristöihin. Siksi suhdeperustaisuus haastaa huostaanottoon suostumisen tai huostaanoton vastustamisen yksiselitteisyyttä.

Perhesuhteissa annettavassa ja niitä koskevassa suostumuksessa on kyse relationaalisesta suostumuksesta.⁴² Se eroaa yksilön autonomiaa alleviivaavasta ja vain yksilöä itseään koskevasta suostumuksesta. Huostaanottoasiassa annettava suostumus kiinnittyy vahvasti perheenjäsenten välisiin tunteisiin ja valtasuhteisiin. Esimerkiksi perhelojaliteetit, pelko, väkivalta, ristiriidat sekä alisteinen asema perheessä saattavat vaikuttaa siihen, millaisen kannan lapsi tai vanhempi voi ilmaista. Vaikka asianosainen näkisi huostaanoton ainoaksi järkeväksi ratkaisuksi, siihen suostuminen voi olla hänelle emotionaalisesti haastavaa tai jopa mahdotonta. Ristiriita järkipäisen ja tunnepohjaisen suhtautumisen välillä saattaa vaikeuttaa kannan muodostamista ja sen ilmaisemista. Koska kanta huostaanottoon tulee muiden asianosaisten tietoon, sillä voi olla ennakoimattomiakin seurauksia perheenjäsenten välisiin suhteisiin.

Suhdeperustaisuus vaikuttaa myös toisella tavalla, sillä suostumus kysytään ja annetaan (tai evätään) lapsen, huoltajan ja sosiaalityöntekijän välisissä institutionaalisissa suhteissa, jotka ovat myös valtasuhteita. Sosiaalityöntekijällä on viranomaisasemansa johdosta oikeus ja velvollisuus – edellytysten täytyessä – päättää viime kädessä yksipuolisesti huostaanottoon ryhtymisestä tai huostaanottihakemuksen tekemisestä hallinto-oikeudelle. Sosiaalityöntekijä tuntee sovellettavan lainsäädännön ja menettelyn asiakasta paremmin, joten hänellä on myös tiedollinen ylivalta asiakkaaseen nähden. Sosiaalityöntekijöiden valtaa kuvattiin nuorten haastatteluissa eri tavoin kuin vanhempien haastatteluissa: nuorille se saattoi merkitä toivottua ratkaisua päästä pois kotoa, kun taas vanhemmille se saattoi näyttäytyä ennen kaikkea pakottavana valtana.

Kuulemistilaisuudessa sosiaalityöntekijän ja kuultavan väliset viestintäsuhteet ovat lähtökohtaisesti asymmetriset, mikä voisi viitata siihen, että vuorovaikutus tilaisuudessa on hyvinkin muodollista ja sosiaalityöntekijän valta-asemaa korostavaa. Havaintojen perusteella kuulemistilaisuuden vuorovaikutus ei edusta kuitenkaan institutionaalista vuorovaikutusta puhtaimmillaan, sillä se sisältää myös läheisen viestintäsuhteen piirteitä. Sosiaalityöntekijän siirtyminen asiantuntijan roolista välittämistä ja kuultavan kuuntelemista osoittavaan läsnäolijan rooliin kertoo ammatillisesta orientoitumisesta tehtävään ja esimerkiksi edellä kuvattuun suhdeperustaisuuteen. Sosiaalityöntekijä voi tasapainottaa toiminnallaan merkittävästikin valtasuhteen asymmetrisyyttä, mutta hän ei voi

---

⁴² Enroos – Pösö 2021.

häivyttää sitä kokonaan. Asiakas on riippuvainen sosiaalityöntekijästä ja tämän asiassa tekemästä ratkaisusta, millä on väistämättä vaikutuksensa suostumusta koskevaan harkintaan.

Rationaalisen, perustellun mielipiteen muodostamista voi vaikeuttaa sekin, että asianosaisen edellytetään ottavan kantaa paitsi huostaanottoon myös siihen liittyvään sijaishuoltoon sijoittamiseen, toisin sanoen asiaan, josta ei ole välttämättä vielä tietoa. Rasti ruutuun voidaan joutua merkitsemään tilanteessa, jossa tietoa tulevasta sijaisperheestä tai lastensuojelulaitoksesta ei vielä ole⁴³.

5. Johtopäätökset

Olemme tarkastelleet edellä sitä, millaisia sisältöjä suostumus saa huostaanoton päätöksenteossa oikeudellisen sääntelyn, sosiaalityön käytännön, institutionaalisen vuorovaikutuksen ja asianosaisten näkökulmista. Havainnot osoittavat, että suostumus on jäänyt lastensuojelun keskustelun, ohjeistuksen ja tutkimuksen katveeseen huolimatta sen pitkästä historiasta osana huostaanoton päätöksentekoa. Suostumiseen liittyvistä erilaisista merkityksistä huolimatta huostaanottoa koskeva mielipide ohjataan valmisteluprosessissa binääriseen muotoon: rasti joko on ruudussa tai ei ole, ja sen pohjalta määräytyvät päätöksentekoprosessin seuraavat vaiheet. Suostumusta merkitsevä rasti voi todistaa tietoon perustuvasta ja monipuolisesti harkitusta suostumuksesta, mutta se voi kertoa muustakin, kuten edellä on kuvattu. Sen vaikutukset yksilöihin ulottuvat joka tapauksessa pitkälle.

Tutkimus on tuonut näkyviin suostumuksen perustavanlaatuisen sidonnaisuuden perhesuhteisiin ja niiden dynamiikkaan: perhesuhteet ohjaavat niihin liittyvien tunteiden, identiteettien ja valtasuhteiden välityksellä mielipiteen muodostamista siten, että asianosainen harkitsee rastin merkitsemistä tietoisena sen vaikutuksista perhesuhteisiin yhtä lailla kuin päätöksentekoprosessiin. Suhdesidonnaisuus haastaa suostumuksen tarkastelua informed consent -kehikon eli tietoon perustuvan suostumuksen periaatteen pohjalta. Kyseinen periaate perustuu ajatukseen autonomisesta ja itsemääräävästä yksilöstä eikä näytä olevan sen vuoksi helposti sovitettavissa yhteen huostaanottoon annettavaa suostumusta luonnehtivan suhdesidonnaisuuden kanssa. Se nojaa toisaalta vahvasti perus- ja ihmisoikeusajatteluun, mikä perustelee sen ottamista vakavasti myös tässä yhteydessä, onhan huostaanotto tiiviissä yhteydessä moniin perus- ja ihmisoikeuksiin, kuten lapsen oikeuksiin.

---

⁴³ Korpinen – Pösö 2021.

Jatkossa tutkimuksen tulisikin täsmentää suostumisen käsitettä ja pätevän suostumuksen edellytyksiä huostaanoton päätöksenteossa ottaen huomioon suostumuksen suhdesidonnaisuus sekä osapuolten väliset riippuvuudet ja valta-asetat. Lasten ja aikuisten eroja kannan ilmaisijoina tulisi myös eritellä aiempaa tarkemmin.

Niin kauan kuin kaksijakoinen huostaanottopäätöksentekojärjestelmä on osa suomalaista lastensuojelua ja suostumista (vastustamista) kysytään, on tarpeen selkiinnyttää ja vakiinnuttaa yhteistä ymmärrystä siitä, mitä rastin puuttuminen merkitsee päätöksentekoprosessin kannalta. Nykyisin se voidaan tulkita yhtä hyvin suostumukseksi (eli vastustuksen puuttumiseksi) kuin vastustukseksi (eli suostumuksen puuttumiseksi). Asianosaisen näkökulmasta ”ei-tietäminen” on joskus kokemuksellisesti oikeudenmukaisin tapa ottaa kantaa henkilökohtaisesti merkitykselliseen mutta jännitteiseen asiaan, ja siksi myös rastin merkitsemättömyys ja osallisuudesta vetäytyminen voivat olla perusteltuja ratkaisuja⁴⁴. Lapsella ja vanhemmalla tulee olla joka tapauksessa tieto siitä, miten rastin puuttumista valmisteluprosessissa tulkitaan, ja tämän tulkinnan tulee olla jaettu ja yhtenäinen päätöksentekijöiden keskuudessa.

Huostaanoton päätöksenteon kaksijakoisuus vaatii paljon niin lapsilta, vanhemmilta kuin sosiaalityöntekijöiltä. Sosiaalityöntekijöiden tasapainottelu huostaanoton ihmis- ja perusoikeuksiin käyvän luonteen ja huostaanoton henkilökohtaisten merkitysten, yksilön itsemääräämisoikeuden, ihmisarvon ja lapsen edun mukaisen tulevaisuuden tunnistamisen kanssa on tuonut näkyviin työn erityistä sosio-legaalis-eettistä luonnetta. Se on poikkeuksellisen vaativa tehtävä. Siksi tehtävän toteutumista tulee tukea kaikin mahdollisin keinoin, ja suostumus on otettava hiljaisuudesta käsitteellisesti ja käytännöllisesti täsmentävään keskusteluun. Yhtä lailla lasten ja vanhempien vaativa tehtävä kannan ilmaisemisessa tulee tunnistaa aiempaa moniulotteisemmin. Oma kysymyksensä on, olisiko jo aika pohtia nykymuotoisen kaksijakoisen päätöksenteon tarkoituksenmukaisuutta tähänastista seikkaperäisemmin.

---

⁴⁴ Enroos – Korpinen – Pösö 2021, s. 852–863.